

NEGA BIZ KOVUL (CAPPARIS SPINOSA.L) O'SIMLIGINI ISTEMOL QILAMIZ

Usnatdinov J.N.

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti, Biologiya yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada kovul o'simligining foydali xususiyatlari haqida umumiy tushuncha. Hozirgi zamon tibbiyotida va qadimgi zamon tabobatida kovulning qo'llanilishi haqida malumotlar ko'rsatilgan. Kovul o'simligining turli qisimlaridan asosan mevasi, guli va ildizlari inson salomatligi saqlash va har hil kasalliklarni oldini olishda ishlatiladi. Bu o'simlini madaniylashtirishga va halq xo'jaligidagi ahamiyatiga bag'ishlangan.

Kalit so'z: Kovul, *Capparis Spinosa*, Shifobaxsh xususiyatlari, dorivor va oziq-ovqat, tarqalishi, biologiyasi.

Аннотация. В статье дается общее представление о полезных свойствах каперса. Приводятся сведения о применении каперса в современной и древней медицине. Из различных частей каперса для поддержания здоровья человека и профилактики различных заболеваний используются главным образом плоды, цветки и корни. Статья посвящена культурному выращиванию этого растения и его значению в народном хозяйстве.

Ключевые слова: каперс, *Capparis Spinosa*, лекарственные свойства, лекарственное и пищевое применение, распространение, биология.

Annotation. In this article, the general understanding of the useful properties of plant. Rumerences on the use of perfection in modern medicine and in ancientic medicine. Used mainly in the various parts of the plant, human health is used to maintain and prevent various diseases. Is devoted to the cultivation of this plant and its importance in the economy.

Key word: Capture, *Capparis Sponsistics*, Healing Properties, Medicinal and Food, Biology.

KIRISH

O'zbekiston o'simlik dunyosi juda boy va rang-barangdir. Cho'l va dashtlar, tog'lar va adirlar, pasttekisliklar va daryo deltalari yonma-yon joylashib ajoyib manzara hosil qiladi. Mamlakatning boy o'simlik dunyosida olti mingdan ortiq turli xil o'simliklar mavjud, ular orasida dorivor o'simliklar ham bor. Bunday o'tlar ekologik toza bo'lib oziq-ovqat, aromatik va farmatsevtika mahsulotlarini ishlab chiqarish uchun xom ashyo sifatida ishlatiladi. Shunaqa dorivor o'simliklar qatoriga kovul (*Capparis Spinosa.L*) o'simligi ham kiradi. Bu o'simlik juda foydali o'simliklardan bo'lib, tabobatda ham, oziq-ovqatda ham va manzarali ekishga ham kiritishimiz mumkin.

Kovul yoki kavar lotincha nomi (*Capparis Spinosa.L*) deb ataladi. Bu kovardoshlarga oid, ko'p yillik yotib osuvchi bo'yi 2,5 m ga etadigan, poyasi yumaloq, chiziqli, tuksiz yoki sariq oq tukchalar bilan qoplangan bo'ladi. Bargi yashil yumaloq, teskari tuqimsimon, uzunligi 5-6 sm tuksiz, bazan kam tukli, qisqa

bargbandlidir. Kovul yon bargchalarining kattaligi 4-7 mm, sariq rangli, bir oz egilgan tikanlari bor. Gul barg qoltig'ida urnashib, 5-8 sm kattalikda oq rangli buladi. Gullari deyarli tug'ri tuzilgan (aktinomorf). Kosabargchalari va tojbarglari 4 tadan, changchisi cheksiz. Mevasi ko'p urug'li rezavor meva [1]. Uning mevasi teskari tuqimsimon yoki uzunchiq tuqimsimon, boyi 2-4,5 sm, eni 1,5-3 sm keladi. Urug'i buyraksimon, qong'ir rangli 3-3,5 mm uzunlikda bo'ladi. Cho'l, adirda, yullar yoqasida, devorlar ustida, ekinlar orasida usadi. Kovul may-iyun oylarida gullaydi, mevasi iyul-avgustlarda pishadi^[1,2].

Kovul o'simligini katta miqdordagi kaloriya, yog' yoki shakar qo'shmasdan lazzatni yaxshilaydi. Bu ularni kaloriyalarni qisqartirishni istagan, ammo mazali taomlardan zavqlanadigan odamlar uchun ajoyib tanlovdir. Mazali va past kaloriyali tabiatidan tashqari, kovul o'simligining turli xil sog'liq uchun foydasi haqida malumotlar keltirilgan. Xalq tabobatida uzoq vaqtdan beri hurmatga sazovor bo'lgan capparid yallig'lanishga qarshi xususiyatlari uchun va oziq-ovqat sifatida ham olimlari orasida hozirda qadrlanadi. Ko'pgina qadimgi madaniyatlarda kapersning oziq-ovqat va dori sifatida tarixiy qo'llanilishiga arxeologik dalillar mavjud^[3].

Kovulning ochilmagan gul kurtaklari tijoratda kapers deb nomlanadi.^[4] Kovul salatlar va soslarda yoki go'sht yoki baliq bilan ziravor sifatida ishlatiladi. Ular kosmetika va dori-darmonlarda ham qo'llaniladi.

1-rasm: Kovul (*Capparis Spinosa.L.*) o'simligining guli va mevasi.

Hozirgi kunda ham dorivor o'simliklardan foydalanishda turli kasalliklarni davolashda kovulning samaradorligidan dalolat beradi. Yaqin Sharqda mahalliy xalqlar hali ham oshqozon bezovtaligini yo'qotish, buyrak toshlarini davolash, jigar faoliyatini yaxshilash va ekzemani davolash uchun "qon tozalovchi" va diuretik deb ataladigan kapersdan foydalanadilar^[5]. Hindistonning an'anaviy tibbiyot tizimlaridan biri bo'lgan Ayurvedada kaper falaj va titroqlarni, shuningdek, shish, podagra va revmatizmni davolash uchun ishlatiladi. Ildiz qobig'i hali ham hayz davrini rag'batlantirish, ekspektoran sifatida, falaj, revmatizm, taloq kasalliklari va tish og'rig'ini davolash uchun ishlatiladi^[6].

Capparis nima uchun ishlatiladi? Kovul mevalari oshxonada keng qo'llaniladigan kichik bargli butalar hisoblanadi. Ularning kichik barglari va juda chiroyli, katta, oq gullari bor. Bu o'simlikni etishtirish va parvarish qilish juda oson, siz uni uy sharoitida ham, bog'da ham olishingiz mumkin. Capparis odatda O'rta er dengizi oshxonasida, ayniqsa pishirilgan baliq kabi dengiz mahsulotlari va makaron soslarida, masalan, puttaneska sousida ishlatiladi. Ammo ular har xil taomlarga sho'r, limonli xitni qo'shadilar, shu jumladan tovuq pikkatasi kabi ajoyib kaper retseptlari. Ular, shuningdek, to'yimli pishiriqlar, qo'zichoq yoki pishloq kabi boy taomlarga achchiq qarama-qarshilikni ta'minlaydi. Qo'shma Shtatlarda kapers ko'pincha ishtahani ochuvchi yormalar bilan beriladi. Ular mayda to'g'ralgan bo'lsa, kapers tapenada, soslar, sariyog'lar uchun yorqin, sho'r tayanch bo'ladi. Qovurilgan garnitür yaratish uchun capparis ham qovurilishi mumkin.

XULOSA

Kovul o'simligini katta miqdordagi kaloriya, yog' yoki shakar qo'shmasdan lazzatni yaxshilaydi. Bu ularni kaloriyalarni qisqartirishni istagan, ammo mazali taomlardan zavqlanadigan odamlar uchun ajoyib tanlovdur. Kovulning xalq xo'jaligidagi ahamiyatidan kelib chiqib (dorivorligi, asal beruvchiligi, oziq-ovqatligi, yem-hashakligi va hakoza) uning biologiyasini o'rganish va madaniylashtirish agrotehnikalarini ishlab chiqish cho'l fitomelirasiyasida asosiy samarali sohalardan biri hisoblanadi.

CONCLUSION

The plant improves the flavor, without adding grain calories, or sugar. It is a great choice for people who want to reduce calories, but they are enjoying delicious food. Description of the importance of T.aul in the national economy (medicinal, honey performance, food, fodder, etc.) is one of the key industries in the Toltomythnic Testholitehnicianics.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. А.Хамидов, М.Набиев, Т.Одилов., Ўзбекистон ўсимликлари аниқлагичи. Тошкент «УЎИТУВЧИ» 1987.
2. Хожиматов Қ. Ўзбекистоннинг витаминли ўсимликлари. ЎзССР. «ФАН» нашриёти. Тошкент-1973.
3. Jiang HE, Li X, Ferguson DK, Vang YF, Liu CJ, Li CS. Capparis spinosa L. (Capparidaceae) ning Yangxay qabrlarida (2800 yil bp), Shimoliy Xitoyning kashf qilinishi va uning dorivor ta'siri. J Etnofarmakol. 2007;113(3):409-420.
4. Van Uik, BE. Dunyoning oziq-ovqat o'simliklari: tasvirlangan qo'llanma. Portlend, OR: Yog'och matbuoti; 2005 yil.
5. Sher H, AlMutairi K, Mansur M. Capparis spinosa L. Afrika farmatsevtika va farmakologiya jurnalining etnofarmatsevtik qadriyatleri va an'anaviy foydalanishlarini o'rganish. 2012;6(16):1255-1259.
6. Dyuk J. Dyukning Bibliyadagi dorivor o'simliklar bo'yicha qo'llanmasi. Boca Raton, FL: CRC Press; 2008 yil.
7. <https://www.herbalgram.org/resources/herbalegram/volumes/volume-14/number-5-may/food-as-medicine-caper-capparis-spinosa-capparaceae/food-as-medicine-caper/>

